

РОЗДІЛ 12. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 340.12:113:115.

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.64>

АКТУАЛІЗАЦІЯ СЛОВА У МІЖДИСЦИПЛІНАРНОМУ ДИСКУРСІ ТЕОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

Горбань О.В.,
*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри правознавства
вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі».*
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-2451-7089>

Горбань О.В. Актуалізація слова у міждисциплінарному дискурсі теорії та філософії права.

Актуалізується проблема недостатньої мовної підготовки здобувачів, а відтак і випускників вищої юридичної освіти України. Їм не пропонуються до вивчення методологічно значущі для правознавства науки, зокрема семантика, юридична лінгвістика, герменевтика. Звідси – прогалини у програмних результатах навчання, а від них – помилки у правотворчості, у правових оцінках, у поясненнях правових явищ і процесів. Неувага до первинного значення слова зумовлена недоліком чинного Стандарту бакалаврського рівня вищої юридичної освіти України: відсутністю у переліку програмних результатів навчання необхідності знати та розуміти особливості правотворчості. Її мовна досконалість визначає якість реалізації та застосування права.

Аналіз власного викладацького досвіду авторки та результатів досліджень окремих аспектів проблеми науковцями Т.І. Дудаш, С.І. Максимов, А.С. Токарська та ін. виявив актуальну потребу унормування суперечливої ситуації в юридичній термінології України, де хаотично поєднуються україномовні та іншомовні терміни різного смислового наповнення. Зокрема слід враховувати суттєві відмінності в правоназиванні й праворозумінні між континентально-європейською та англо-американською правовими системами з орієнтацією на першу як близьку до правових традицій України. Важливим є досвід збереження у юридичній лінгвістиці провідних держав ЄС – ФРН і Франції – особливих національних традицій правоназивання і праворозуміння. Володіння словом також актуальне для реалізації комунікативної функції права. Для якісної підготовки правників України необхідно підвищити їх професійну мовну культуру. Зокрема доповнити Стандарт окремим програмним результатом навчання: «необхідність знати та розуміти особливості правотворчості». До навчальних планів зі спеціальності «Право» на першому курсі увести інтегровану дисципліну «Теорія та філософія права» з паралельним викладанням курсу «Допоміжні правничі дисципліни». Укласти енциклопедичний словник української правничої мови, надати йому юридичної сили у навчанні та практиці правотворчих і правозастосовних органів. Орієнтуватися на континентально-європейське право, зберігаючи унікальність української мови права від надмірних іншомовних запозичень.

Ключові слова: лінгвістика, герменевтика, юридична лінгвістика, комунікація.

Gorban O. Update of the word in the interdisciplinary discourse of the theory and philosophy of law.

The problem of insufficient language training of applicants and therefore graduates for higher legal education in Ukraine is being updated. They are not offered to study methodologically significant sciences for jurisprudence, in particular semantics, legal linguistics, hermeneutics. Hence, there are gaps in program learning outcomes, errors in law-making, legal evaluations, and explanations of legal phenomena and processes. Inattention to the primary meaning of the word is caused by a shortcoming of the current Standard of the Bachelor's level of higher legal education of Ukraine: the absence of the need to know and understand the peculiarities of law-making in the list of program learning outcomes. Its linguistic excellence determines the quality of implementation and application of law.

Analysis the author's own teaching experience and of the results of studies of individual aspects of the problem by scientists T.I. Dudash, S.I. Maksymov, A.S. Tokarska and others. revealed the urgent need to normalize the contradictory situation in the legal terminology of Ukraine, where Ukrainian and foreign language terms of different meanings are chaotically combined. In particular, it is necessary to take into account the significant differences in legal naming and legal understanding between the continental European and Anglo-American legal systems, with an orientation towards the first as close to the legal traditions of Ukraine. The experience of preserving special national traditions of legal naming and legal understanding in the legal linguistics of the leading EU states – Germany and France – is important. For quality training of Ukrainian lawyers, it is necessary to improve their professional language culture. In particular, supplement the Standard with a separate learning outcome: «the need to know and understand the peculiarities of law-making». The integrated discipline «Theory and philosophy of law» with parallel teaching of the course «Ancillary legal disciplines» should be introduced into the curricula of the specialty «Law» in the first year. Teaching philosophy of law in the fourth year separate from legal theory is illogical. Compile an encyclopedic dictionary of the Ukrainian legal language, give it legal force in the training and practice of law-making and law-enforcing bodies. Focus on continental European law, preserving the uniqueness of the Ukrainian language of law from excessive foreign language borrowings.

Key words: linguistics, hermeneutics, legal linguistics, communication.

Постановка проблеми. У спеціальній компетентності СК1 стандарту бакалаврського рівня вищої юридичної освіти України (далі – Стандарт) поєднано здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права. Тим самим унормовано взаємозв'язок дисциплін у методологічних засадах здобуття програмних результатів навчання: знати та розуміти особливості реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права; пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів [1]. Недоліком Стандарту є відсутність у переліку програмних результатів навчання необхідності знати та розуміти особливості правотворчості. Але якість реалізації та застосування норм права залежить від якості правотворчості. Усі основні правові явища і процеси основуються на мовній культурі.

Особливістю мови права в Україні є запозичення іншомовних слів, що створює проблему їх розуміння й узгодження з україномовною термінологією. Однак здобувачам вищої юридичної освіти України не пропонуються до вивчення методологічно значущі для правознавства науки, зокрема семантика, юридична лінгвістика, герменевтика. Звідси – помилки у правотворчості, у правових оцінках і в поясненнях правових явищ і процесів.

Стан опрацювання охарактеризованої проблематики відзначається недостатньою увагою науковців. Окремі аспекти досліджували Т.І. Дудаш, В.Ю. Ветютнев, К. Кулі-Іванченко і О. Величко, С.І. Максимов, А.С. Токарська та ін.

Метою статті є актуалізація розуміння слова у знаннях із основ теорії та філософії права як передумови якісного здобуття програмних результатів навчання правників України.

Виклад основного матеріалу. Первинне значення слова у пізнанні буття визначене в Євангелії від Івана. Термін «слово» уведений українським перекладом грецького терміну «логос». Проблема пізнання слова, таким чином, виникає із розмаїття словесних форм та їх смислів у мовах різних народів. Так, у словниках давньогрецької мови зафіксовано понад 30 значень поняття «Логос», що «не передається адекватно жодною іншою мовою» [2]. Українські філологи тлумачать «слово» у значенні мови взагалі та у зв'язку з категоріями «мислення», «сила», «дія/діло», які здатні відображати різні об'єкти і явища дійсності [3, с. 244].

Проблема правоназивання і праворозуміння у мовах народів світу досліджувалась Т. І. Дудаш. Спираючись на її висновки, П.М. Рабінович вказав на різні значення слова «право». Це обумовлює проблему різних розумінь права [4, с. 12]. Розв'язання проблеми потребує застосування методологічно значущих положень суміжних із правознавством наук, зокрема філології, герменевтики, психолінгвістики [4, с. 7, 196, 247].

У контексті євроінтеграції України С. І. Максимов указує на необхідність використання порівняльної юридичної лінгвістики для реконструкції смислу іншомовних юридичних текстів. Юридичний переклад потребує проникнення в смислову сутність іншомовних юридичних термінів та їх відповідність українській мові [5, с. 96-97].

Актуальними є висновки з дослідження Т.І. Дудаш про суттєві відмінності в правоназиванні й праворозумінні між континентально-європейською та англо-американською правовими системами і, зокрема, про подібність німецької традиції у правоназиванні до слов'янської [6, с. 165]. Водночас

Т.І. Дудаш указує на збереження в юридичній лінгвістиці провідних держав ЄС – ФРН і Франції – особливих національних традицій правоназивання і праворозуміння.

У контексті комунікативної функції права володіння словом актуальне для конструктивного узгодження конкуруючих інтересів суб'єктів права. А.С. Токарська акцентує увагу на пріоритеті у філософсько-правовій підготовці юристів формування їх здатності вступати у взаємозв'язки з іншими людьми та інститутами [7, с. 36]. В.А. Василенко актуалізує значення умінь правників враховувати в діловій комунікації національно-психологічні особливості мови опонентів, виявляти та протистояти маніпуляціям під час дискусії чи полеміки для встановлення істини та переконання опонента [8, с. 71-72].

Висновки. Авторка пропонує включити до Стандарту програмний результат навчання: «необхідність знати та розуміти особливості правотворчості». До навчальних планів зі спеціальності «Право» увести на першому курсі інтегровану дисципліну «Теорія та філософія права» з паралельним викладанням курсу «Допоміжні правничі дисципліни». Укласти енциклопедичний словник української правничої мови та надати йому юридичної сили. При цьому орієнтуватися на близьку Україні німецьку правову традицію, зберігаючи унікальність української мови права від надмірних іншомовних запозичень.

Список використаних джерел:

1. Стандарт вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у галузі знань 08 Право, спеціальності 081 Право. Затверджено та введено в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 р. № 644.
2. Логос / Д.П. Кирик, М.М. Кисельов. *Енциклопедія Сучасної України* / Редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. URL: <https://esu.com.ua/article-56156> (Дата звернення: 13.02.2023).
3. Осипов П. І. Спочатку / споконвіку було слово? *Наукові записки. Серія «Філологічна». Випуск 27. Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського*. С. 244–246. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/download/1260/1105/2216> (Дата звернення: 13.02.2023).
4. Рабінович П.М. *Основи теорії та філософії права: навч. посібник*. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
5. Максимов С.И. Сравнительное право и юридическая лингвистика: перспектива взаимодействия. *Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: збірник наукових праць* / за ред. Ю.С. Шемшученка, В.П. Тихого, М.М. Цимбалюка, І.С. Гриценка; упор. О.В. Кресін, І.М. Ситар. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 620 с. С. 96–98. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/984/1/komp_chyt2012.pdf (Дата звернення: 01.02.2023).
6. Дудаш Т.І. До питання про етимологію праворозуміння. *Проблеми філософії права*. 2003. Том 1. С. 163–166. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8674/37-Dudash.pdf?sequence=1> (Дата звернення: 17.02.2023).
7. Токарська А.С. Комунікативна природа права і правової комунікації. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2011. № 1. С. 32–39. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Fmrr_2011_1_5.pdf (Дата звернення: 01.02.2023).
8. Василенко А.В. Культура українського фахового спілкування: соціопсихолінгвістичний аспект. *Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917 – 2017)*. Харків. 2017. С. 71–72. URL: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/2646> (Дата звернення: 19.02.2023).